

the most frequently used stylistic means. The factual material illustrates functions of theonyms with different symbolic meaning, indicating the author's knowledge, his skill, spirituality and patriotism. He believes that God will protect Ukraine and Ukrainians. Sacral lexicon, including Christian theonyms, becomes dominant stylistic means of the author's conception of perception and reflection of the world in the fiction by Ivan Ohienko.

Key words: lexeme, sacral lexicon, nomen, synonymous row, symbolic meaning, Christian theonym.

Отримано: 15.02.2017 р.

УДК 821.111+821.161.2].091

О. М. Литвинюк

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

МИТРОПОЛИТ ІЛАРІОН ТА «ПАТРІАРХ» В. ГОЛДІНГ У СВОЇХ РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДАХ

Диалог культур спричинив явище мультикультуралізму. Аналіз своєрідності функціонування євангельського матеріалу у творчому доробку І. Огієнка та В. Голдінга показує, що рецепція національними культурами здійснюється із урахуванням домінуючих аспектів світового літературного процесу. Визначальними моментами переосмислення біблійних персонажів стала принципова драматизація формально однозначних структур, активна психологізація загальновідомих схем. У процесі літературної еволюції легендарно-міфологічний традиційний матеріал проявляє себе як традиція та активно запозичує продуктивні елементи нової реальності з її складною системою узгоджень та протиріч.

Ключові слова: аксіологічний, онтологічний, авторська інтерпретація, компаративний, традиційний матеріал.

Зацікавлення міфами та легендами сприяло появі оригінальної літературознавчої методології як в Україні так і за кордоном. Критичні праці літературознавців демонструють відхід від узагальнюючих масштабних студій і натомість утверджують конкретику індивідуального підходу. Перші спроби міфокритики були знайти міфологічний підтекст твору і основна мета пошуків передбачала пошук класичного міфологічного сюжету, що, можливо, покладений в основу твору. Зрештою міфокритики прийшли до дослідження індивідуальної манери міфотворення кожного письменника окремо у контексті літературної епохи. Автор художнього твору перетворився з напівспостерігача-напівінтерпретатора міфів у оригінальну творчу особистість з індивідуалізованим світобаченням, спроможну творити власну міфологію.

Такі тенденції літературознавчої науки та розвиток порівняльного літературознавства створили перспективу відкриття нових аспектів творчості всесвітньовідомих авторів, їх міфологічне прочитання. Літературна спадщина митців слугує багатим ілюстративним матеріалом для виявлення, дослідження та узагальнення особливостей функціонування традиційного сюжетно-образного матеріалу та відображення суттєвих тенденцій світового літературного процесу. Зазначене вище твердження уможливило розглядати в одній площині письменників, які б, здавалося, не мають ніякого відношення один до одного у літературознавчому аспекті. Ми виходимо за рамки конкретної національної літератури та оперуємо поняттям єдиний літературний простір. Тому метою цього дослідження є спроба співстави-

ти релігійно-філософські погляди І. Огієнка та В. Голдінга, виявити загальнолюдські характеристики та окреслити особливі національні риси, які проявляються.

Процеси та явища, які відбуваються у суспільстві ХХ-ХХІ ст., знаходять відображення у сучасному літературному контексті. Для цього періоду характерні інтенсивні пошуки нової духовності, яка не знищує і не відкидає культурних традицій, а виділяє у них загальнозначиме, необхідне для сучасного соціуму. Загальновідомі міфи і легенди перестають сприйматися у їх первісній семантиці, вони зазнають процесу прямого чи опосередкованого осучаснення, тобто відбувається аксіологічна та онтологічна трансформація традиційного матеріалу. Слід наголосити, що у ХХ ст. літературні варіанти традиційних структур концентрують увагу переважно на філософсько-естетичних та морально-психологічних проблемах, не залишаючи поза увагою соціально-історичний і політичний фактори.

В. Голдінг активно звертається у своїй творчості до християнської символіки, інтерпретує біблійні мотиви розплати, спокути, духовного паломництва, переймає поетику архаїчних алегоричних повістей (проповіді, мораліте, бачення), хоча його не можна цілком ототожнити з традиційним ортодоксальним християнином. Християнська символіка не набуває у його романах автентичного значення, а постає як частина більш широкої культурної традиції, яка переплітається з античним міфом, з філософською думкою минулого і теперішнього, з багатьма літературними алюзіями та ремінісценціями (з творів Есхіла, Евріпіда, Данте, Мільтона, Беньяна, Шекспіра, Достоєвського). Діалог культур розкриває просторово-часові рамки створеного письменником світу, надає його романам всеохоплюючого універсального звучання [4, с.457].

Так, розглядаючи втілення міфологеми раю (у повісті «Клонкклонк»), Голдінг навіртається до біблійної версії (зло чи гріх спричиняють втрату раю), не оминувши язичницького елементу, де центральним моментом була гармонія людини і природи. Для Голдінга незаймана природа імплікує міфологеми раю-Едему.

Фіксованої межі між буттям і небуттям людини немає, смерть через старість чи хворобу осмислюють як природне явище, як елемент-виток у спіралі світового природного руху. Смерть не є абсолютним запереченням життя, за первісним віруванням смерть – це необхідний елемент життя, певний момент переходу зерна – у колосся, дівчини – у жінку, немовляти – у дорослого. Перехід із старості на дитинство для письменника асоціюється з раєм, образ новонародженої дитини – це ідеал чистоти й невинності. Отже міфологема циклічності буття імплікується через подвійні символи: міфологічні та біблійні.

І. Огієнко у книзі «Дохристиянські вірування українського народу» писав, що явище синкретизму, а він називав його «двосвір'я» – поєднання дохристиянської віри з християнською, збережені й до тепер. Щоб зрозуміти культуру народу потрібно вивчати народну віру, а в основі цієї народної віри певною мірою лежить віра дохристиянська (язичницька) [1, с.6].

Голдінг, звертаючись до явища примітивізму, яке зародилося у естетиці німецького романтизму по відношенню до середньовічного мистецтва, удається до романтичного аналогу «дитини природи» для створення образу примітивної людини: «Спадкоємці», «Клонкклонк». Формально спрощуючи художню мову, насправді автор намагається ускладнити твір, який будуть сприймати читачі як складний, езотеричний, повний глибокого змісту витвір мистецтва. Тут симпліфікація передбачає якнайдалше повернення назад (біологічно, психологічно, та естетично) для більш простого представлення речей та явищ. І тоді за принципом «усе складне, насправді, – просте», їх сприйматимуть більш цікавими, важливішими та ціннішими.

Оскільки на природу переносилися властивості людини, то усі явища та стихії (Сонце, ліс, річка,) були сильнішими за людину й незбагненними для неї, через

що наділялися надприродними й надлюдськими ознаками. У царині матриархату найбільше божество – це сонце, жіночого роду Небесна Жінка. У первісній людській спільноті душа й дух ще були занурені в матеріально-тілесну субстанцію й водночас прагнули звільнитися від впливу природних сил. І. Огієнко каже також, що у дохристиянських віруваннях три елементи складали її основу: «оживлення, одухотворення, очоловічення» усього, що оточувало людину [1, с.14].

(Між)релігійна комунікація забезпечує органічну єдність двох світів – язичницького та християнського. Проте істини двох вірувань одночасно не можуть визнаватися такими, якими вони фактично сприймалися за відповідної епохи. Тому треба мати на увазі дію моделі «істина-правда» – тобто такої моделі, складові якої схильні до переймання ознак суміжних систем філософськореелігійних поглядів. Так прослідковуємо позахристиянські елементи: коляда – ритуальне дійство, культове поклоніння, писанка – яйце, що символізує життя) [6].

З. Тіменик вдало та лаконічно охарактеризував філософські погляди митрополита Лларіона: «Прагнення згармонізувати свідчення з різних галузей знань непроявно засвідчувало максимальні можливості темпоритміки філософореелігійних ідей, розмисли про які виражені переважно через супровідність, дотичність, сегментність, ситуативну доцільність. Виникла різнометритмічність стає природнім, закономірним явищем, хоча постійно вступає у суперечливий процес, з огляду на те, що філософсько-богословські контактні стани формують складні параметри вияву аналізованих ідей» [7].

Книга поетичних рядків Івана Огієнка під заголовком «Філософські містерії», засвідчила про достойне відродження в сучасній українській літературі призабутої традиції, коріння якої сягає західних культур. Книга відкривається філософською поетичною трилогією «Житейське море», зміст якої складають містерії «Народження людини. Добро і зло на світі», «До щастя», «Остання хвилина».

Маючи, на перший погляд, простий сюжет, зміст якого визначали, власне, назви поем, основне смислове навантаження тут несуть глибокі авторські роздуми про сенс людського буття, про призначення людини на землі, про вибір справжніх і фальшивих духовних та моральних цінностей, який завжди стоїть перед нами. Героями цих творів є Дух Добра і Дух Руїни, Душа, Здоров'я, Молодість, Мати, Надія, Праця, Дияволи, Смерть тощо, які входять у динамічний діалог зі звичайними людьми. Вкладаючи в їхні уста прості, доступні для розуміння кожного слова й поняття, автор мимоволі спонукає читача до зацікавленого духовного спілкування, яке не може залишитися в майбутньому невитребуваним [8]. Ось характерні витяги з містерії «Народження людини»:

Дух Добра:

Якби на добре стільки праці
Давали всі, як на лихе,
То світ не жив би в вічній мряті
І щастя не було б глухе...

Дух Зла:

В людині глибоко в натурі
Бувають плідна «грішні зерна»:
Зростають пристрасті з них бурі,
З них розцвіта велика скверна [2].

Людина народжується для добра, хоча мало не все своє свідоме життя має боритися зі злом. Але за все лихе, залишене нею на землі, вона обов'язково мусить розплачуватися. Такий лейтмотив цієї книги [8].

Збірка «Легенди світу» об'єднує кращі зразки як релігійних, так і світських легенд багатьох народів світу: старововрейських, індійських, єгипетських, арабських, грецьких. Слов'янські легенди займають окремий розділ. Загалом легенди є невеликі, по кілька строф. Поетичні твори мають оригінальну авторську інтерпретацію відомих сюжетів.

Світ, який вибудовує В. Голдінг у своїх романах, не має логічного пояснення. Це – боротьба та злиття у протилежній єдності реального і чудесного, матеріального і духовного, демонічного та божественного. Письменник зображує людину віч-на-віч з Богом, Смертю, Вічністю, акцентує позачасовий, неплинний характер реальних конфліктів та ситуацій, міфологізує час та історію [5, с.29].

Художня модель світу в повісті «Клонкклонк» має яскраво виражені міфологічні ознаки, що проявляються у постійно повторюваних образах, символах та мотивах.

При інтерпретації стародавніх міфів у романах Голдінг звернув увагу на такі його аспекти: космогонічний, теогонічний, антропогонічний, психогонічний та мовно-символічний. Кожна людина насправді творить щоденно героїчні вчинки, оскільки їй потрібно підкорити природу поза собою і природу в собі (подолати афекти, як казав Спіноза, а отже, здобути свободу щоб мати можливість творити). З іншого боку, людина повинна оволодіти усіма надбаннями й досягненнями культури й цивілізації – буквально від перших самостійних кроків немовляти до комп'ютерно-інформаційних технологій та засобів зв'язку, в яких матеріалізовано й закодовано ці надбання. Виходячи з явища синкретизму, притаманного первісній міфології, автор відтворює художню модель реальності та намагається пояснити таку реальність. На стадії виходу первісних людських спільнот з лона природи складається уявлення про спорідненість людини і Космосу, в тому числі про діяльну участь людей у появі світу.

Творчий геній Голдінга не пропонує готових рішень, не дає остаточних відповідей на поставлені запитання. Мета письменника – змусити читача переглянути та проаналізувати звичні постулати та уставлені цінності, піддати сумніву віру у всесильність розуму та незворотність історичного прогресу. Автор активно реферує до традиційних структур для того, щоб акцентувати циклічність історії, віднайти універсальні відповіді на споконвічні запитання, зрозуміти та пояснити людську сутність, а саме її онтологічну схильність до руйнації.

Тому перспектива міжкультурної взаємодії, де англійська та українська література звертається до культурної традиції давніх народів, дає можливість переоцінити та переосмислити своє трагічне минуле, актуалізувати проблеми сучасності та поглибити й збагатити найкращі традиції як національної, так загальнолюдської духовності. Звернення національної літератури до давньоєгипетських, євангельських та деяких світових літературних традиційних структур обумовлене подібністю соціально-історичних, ідеологічних та морально-психологічних факторів, відбувається їх творче усвідомлене включення у сучасну світоглядну модель.

Список використаних джерел:

1. Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу : іст.-реліг. моногр. / Іларіон митрополит. – К. : Обереги, 1992. – 424 с.
2. Іларіон митрополит. Легенда світу / Іларіон (митрополит). – Париж : Наша культура, 1946.
3. Народження людини : філософ. містерія / Іларіон (митрополит). – Вінніпег : Наша культура, 1948. – 122 с.
4. Нямцу А.Е. Миф. Легенда. Литература (теоретические аспекты функционирования) : монография / А.Е. Нямцу. – Черновцы : Рута, 2007. – 520 с.

5. Няму А.Е. Міфопоетика Вільяма Голдінга : монографія / А.Є. Няму, О.М. Литвинюк. — Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. — 232 с.
6. Тіменик З. Ідеї філософії релігії у контексті української духовної культури: 30-ті роки XIX ст. — 80-ті роки XX ст. : монографія / З. Тіменик. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. — 312 с.
7. Режим доступу: <http://ohienko.kpnu.edu.ua/дослідження>
8. Режим доступу: <http://kyiv-pravosl.info/2012/06/06/mytropolyt-ilarion-ivan-ohienko-i-ukrajinske-vidrozhennya/>

The dialogue between culture created the phenomenon of multiculturalism. The analysis of functioning of biblical material in creative works by I. Ohienko and W. Golding shows that a reception made by national cultures comes through taking in to account of dominant aspects of world literary process. The influence of historical social and political factors on the literary interpretation of the 20th century has been comprehended. The general tendencies in the interpretation of widely known material in authors' works have been determined. It is proved that creative heritage of the authors shows different aspects informs and ways of interpretation. They show an in exhaustible capability of traditional material to give in the new ideas and meanings, irrespective of age of its origin.

Key words: axiological, ontological, author's interpretation, comparative, traditional material.

Отримано: 24.01.2017 р.

УДК 821.161.2-1Йогансен.08

І. М. Літвінова

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ХУДОЖНЯ РЕЦЕПЦІЯ РЕЛІГІЙНИХ ОБРАЗІВ У ПОЕЗІЇ МАЙКА ЙОГАНСЕНА

У статті досліджується релігійність української мови, що, за визначенням Івана Огієнка, є її основною стильовою ознакою. Матеріалом для аналізу обрано поетичне мовлення яскравого представника вітчизняної літератури початку XX ст. Майка Йогансена. Цікаво, що тексти поезій «співця живої творчості пролетаріату» (словами самого митця) насичені яскравими релігійними образами, що реалізуються на різних семантичних рівнях і втілюють значущі для автора поняття. Показово, що десакралізація властива поодиноким поезіям Йогансена; релігійні образи та мотиви переважно є способом художнього втілення політичних переконань автора та реалій радянської дійсності. В аналізованих текстах спостерігаємо переосмислення понять *Бог, Закон Божий, святі, храм, рай, ікона, молитва* тощо, які реалізовано на перетині релігійного й тоталітарного дискурсів. Активність таких образів у поезії представника «Червоного ренесансу» засвідчує особливість світосприйняття автора та водночас підтверджує думку І. Огієнка про релігійність як «душу української мови».

Ключові слова: поетичне мовлення, релігійні образи, ідіостиль, концепт, дискурс, тоталітарна мова, тропи.

Концептуальна картина світу певної нації базується на універсальних поняттях, ставлення до яких і визначає менталітет її представників. Вивчення особливостей вербалізації конкретного культурного контексту становить небезпечний інтерес у сучасній лінгвістичній науці, що зумовило появу й теоретичне обґрунтування терміна «мовний концепт».